

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ammatillisissa oppilaitoksissa: pohdintaa kasvatuksen arvokuiluista ja kompetenssikoukuista

Anu Gretschel
Erikoistutkija, FT
Julkaisutilaisuus 18.9.2025

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus
ammattillisissa oppilaitoksissa:
henkilöstön ja johdon näkökulma

ANU GRETSCHEL & VIOLA SÄRKILUOTO

Esitys pohjautuu muun muassa tähän julkaisuun

Gretschel, Anu & Särkiluoto, Viola (2025)
Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus
ammattillisissa oppilaitoksissa: henkilöstön ja
johdon näkökulma. Nuorisotutkimusseuran
verkkojulkaisuja 190. Helsinki:
Nuorisotutkimusseura ry.

Selvityksellä toteutetaan kansallisen
lapsistrategian toimeenpanoa.

Tilaaja: OKM; Sisällöllinen ohjaus: OPH

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERSVINGS- OCH KULTURMINISTERIET

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Esityksessä hyödynnetään kuitenkin myös aiempien ajatteluprosessien antia, kuten seuraavaa

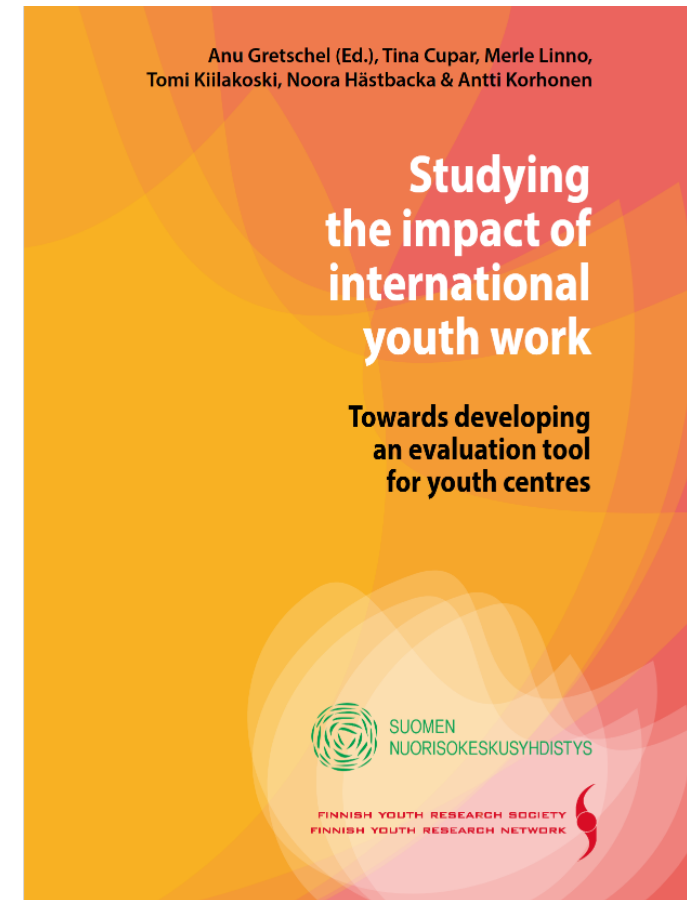
Gretschel, Anu & Rautiainen,
Matti & Vanhanen-Nuutinen,
Liisa & Tarvainen, Kai (2023)

**Demokratia- ja ihmisoikeus-
kasvatus Suomessa :**
Tilannekuva ja suositukset
2023. Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 2023:24

Myös tätä ajatteluprosessia on hyödynnetty

Anu Gretschel (Ed.) & Tina Cupar & Merle Linno & Tomi Kiilakoski & Noora Hästbacka & Antti Korhonen (2017) [Studying the impact of international youth work – Towards developing an evaluation tool for youth centres.](#) Suomen nuorisokeskusyhdistyksen julkaisu, 1/2017. NTV & NTS e-julkaisu 113

Kolme askelta demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen

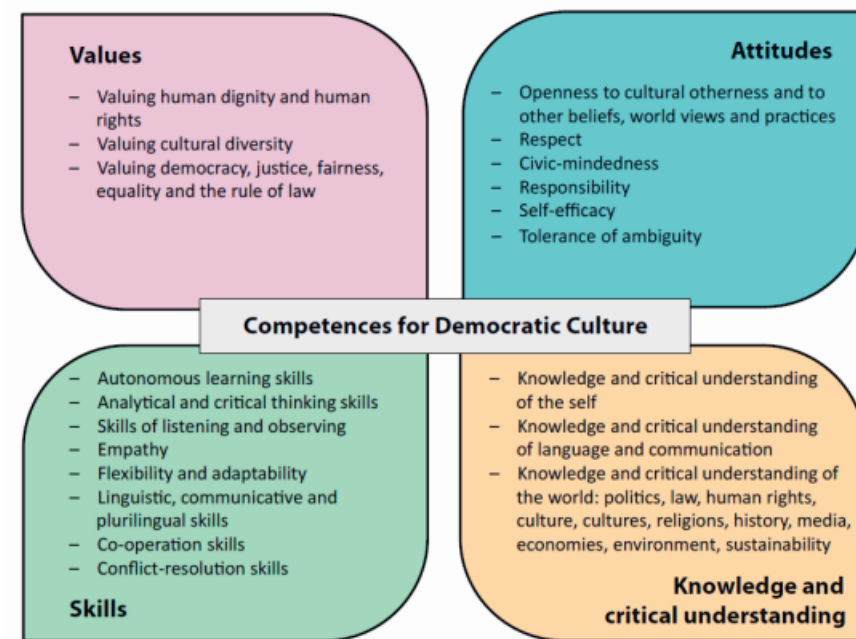
YK:n ihmisoikeusjulistusta (2011) soveltaen:

1. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyvän tietosisällön opettaminen
2. Demokratiaa ja ihmisoikeuksia toteuttavan toimintaympäristön luominen
3. Opiskelijoiden, henkilöstön ja yhteiskunnan motivointi demokratian ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseen

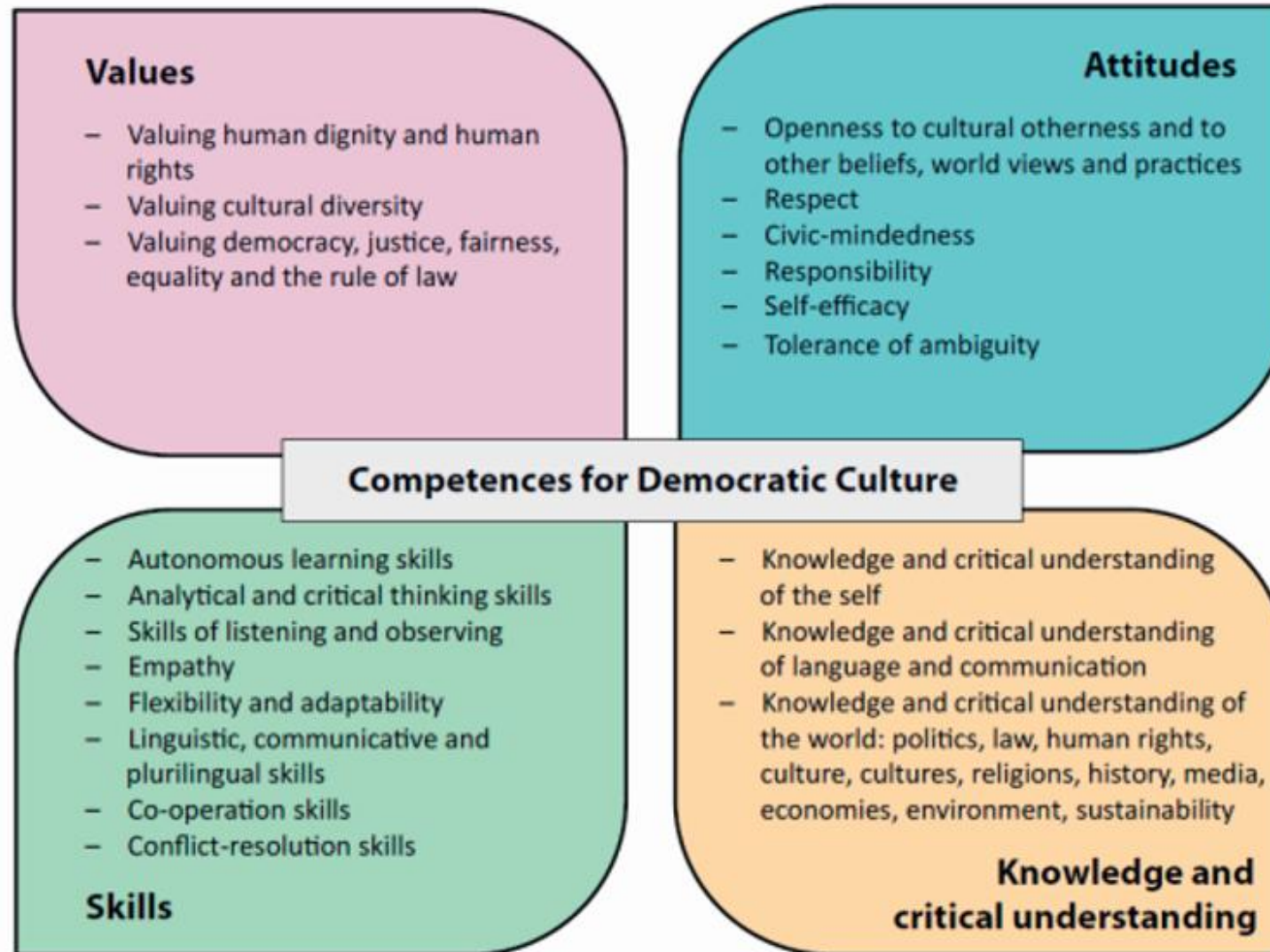
20 demokraattisen toimintakulttuurin osatekijää

Ks. esim Council of Europe
(2024) *Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Guidance document for vocational education and training*
<https://rm.coe.int/prems-056824-gbr-2511-contextualising-competences-for-democratic-cultu/1680b19f84>

Figure 1. The model of competences for democratic culture

Reference Framework of Competences for Democratic Culture

Reference Framework of Competences for Democratic Culture

Suosituks

1. Luodaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen toimintamalli
2. Tarjotaan ammatilliseen oppi- ja koulutusmateriaalia ja koulutusta
3. Sanoitetaan demokratia ja ihmisoikeudet osaksi asiakirjoja
4. Keskustellaan oppilaitoksissa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta
5. Suuntaudutaan demokratian ja ihmisoikeuksien edistämisessä myös oppilaitoksen ulkopuolelle

Tämä dia ja tästä eteenpäin diat esittelevät selvitystä: Gretscher, Anu & Särkiluoto, Viola (2025)

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ammatillisissa oppilaitoksissa: henkilöstön ja johdon näkökulma.

Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 190. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Tutkimuskysymykset

1. Mitä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus tarkoittaa ammatillisen koulutuksen kontekstissa?
2. Millaiseksi henkilöstö ja johto näkevät roolinsa ja oppilaitosten roolin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa?
3. Minkälaista tukea ammatillisessa koulutuksessa tarvitaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyen?

Selvityksen toteuttaminen

- Tutkimuslupia saatiin 11 koulutuksen järjestäjältä
 - Perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja tarjoavia oppilaitoksia
 - Hius- ja kauneudenhoito sekä sähkö- ja automaatioala
 - Neljä eri maakuntaa
- Aineistona haastatteluja, kysely ja asiakirja-analyysia

Aineisto

- Haastatteluja toteutettiin yhteensä 20; henkilöstöä ja johtoa
- Kyselyyn vastanneista 74:stä lähes kaikki työskentelivät ammatillisina opettajina (n=33) ja yhteisten tutkinnon osien opettajina (n=30). Lisäksi kyselyyn vastasi erityisopettajia, opinto-, ura- ja ammattiohjaajia, pedagogisissa suunnittelutehtävissä toimivia henkilöitä sekä johdon edustajia.
- Asiakirjat: Tutkinnon perusteet, strategioita, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia, johtosääntöjä yms.

Opintojen rooli demokratia- ja ihmisoikeuskasvattajaksi kasvamisessa

- Kyselyn vastaajista noin puolet koki, ettei ole saanut demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyvää koulutusta.
- Viidennes oli saanut henkilöstökoulutusta ja noin 15 % kertoi olleensa mukana yksittäisellä koulutuskerralla yliopistossa, avoimessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Noin 10 % oli suorittanut korkeakoulussa asiaan liittyvän kurssin.
- Vastaajista, jotka ilmoittivat, etteivät olleet saaneet lainkaan koulutusta, noin kaksi kolmasosaa edusti sähkö- ja automaatioalaa (toisin kuitenkin kuin seuraavassa sitaatissa)

”

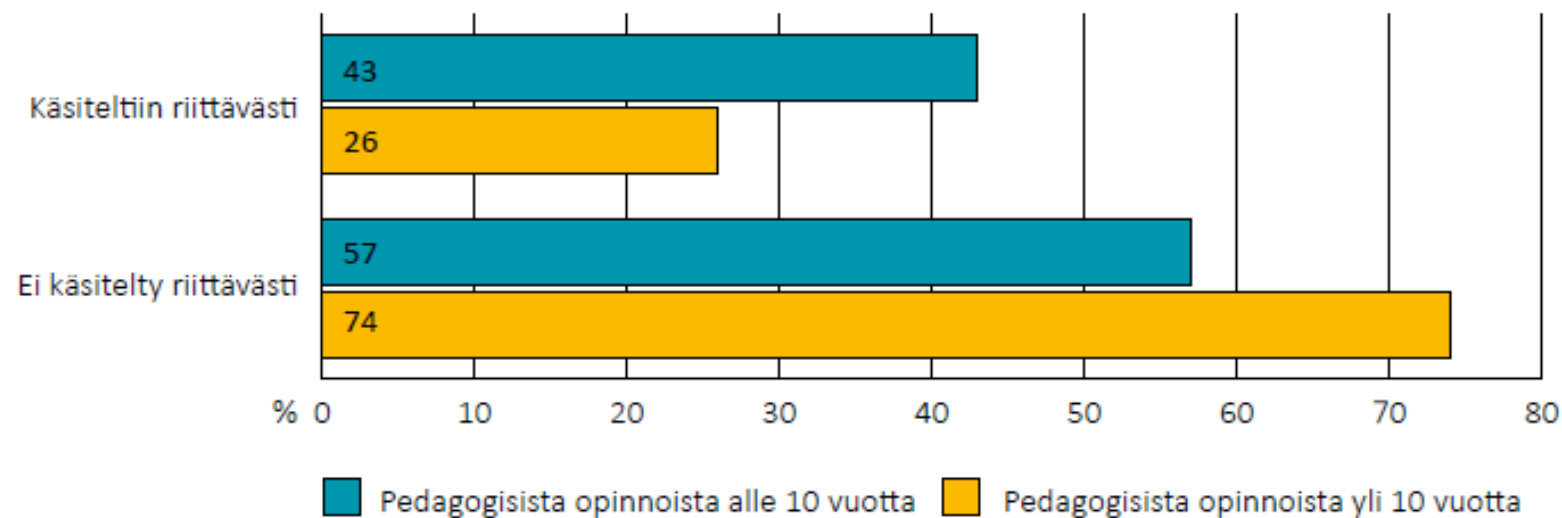
Kaikki ohjeet on päivitetty, niin käytiin läpi, kyllähän se herättää keskustelua ja on helpommin nostettavissa nuo asiat esille...kerran kuussa on (yhteinen) aamu, siellä me käydään näitä ohjeistuksia ja sääntöjä läpi toistuvasti... Niin tämä on pehmeiden arvojen kannalta kyllä (täydennyskoulutusta).

(11 SA ope iok)

Pedagogiset opinnot

- Yhteinen elementti koulutustaustassa ovat pedagogiset opinnot. Kyselyyn vastanneista ne oli suorittanut 80 %. Heistä yli 70 % oli sitä mieltä, ettei niissä oltu käsitelty riittävästi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta. Arviossa oli eroja sen suhteen, oliko pedagogisista opinnoista kulunut yli kymmenen vuotta. (Kuvio 1)

Käsiteltiinkö demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta riittävästi pedagogisissa opinnoissa?

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden kokemus saadusta demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuskoulutuksesta osana pedagogisia opintoja, kun kyseisistä opinnoista on yli tai alle kymmenen vuotta.

Lähde: Gretscher, Anu & Särkiluoto, Viola (2025)

Millaisiin asioihin haastateltavat yhdistivät termit demokratia ja ihmisoikeudet?

Yhdenvertainen kohtelu, syrjimättömyys, kokemus ihmisarvosta

Tasa-arvo, sukupuolen mukaisen segregaaation purku

Kestävä kehitys

- Opiskelijoiden, henkilöstön, työntekijöiden ja työnantajien oikeudet ja velvollisuudet, kuten mahdollisuus vaikuttaa...
- Tieto työn vaiheista ja kokonaisuudesta
- Ammatillisen koulutuksen asema...

- Oikeus opintoihin ja yksilölliseen tukeen
- Opetustilanteiden turvallisuus väestösuhteiden näkökulmasta
- Kielelliset oikeudet
- Oikeus koskemattomuuteen
- Rasismin ehkäisy...

Konkreettisia esimerkkejä kaivataan

- Kyselyyn vastanneista yli puolet toivoo sen pohtimista, miten demokratia ja ihmisoikeudet linkittyvät oppilaitoksen arkeen tai eri ammatteihin

1. Opetuksen sisältö: Yhteistyö ammatti- ja YTO-opet

- Kuten eräs haastateltu totesi, etenevät sekä yhteiset että ammattiopinnot e-perusteissa ja opetussuunnitelmissa määriteltyjen sisältöjen perusteella, eikä niiden sisältöjä ole juurikaan yhtenäistetty, mitä hän itse enemmän kyllä mielellään näkisi. Hänen mukaansa esimerkiksi kieliopetuksessa tämän tyyppistä integrointia eri ammattisisältöihin on tehty.
 - Kyselyyn vastanneista noin puolet toivoo YTO- ja ammatillisten opintojen yhteistyön vahvistamista
 - Opetus- ja oppimateriaaleja toivoo lähes 60% (ks. seuraava sitaatti)

”

Selasin lukion kirjoja, yritin tietysti meidän kirjoja löytää, ja aika huonosti löytää. Välillä tuntuu jopa siltä, että olisi hienoa, että olisi ammatilliselle puolelle oma opus tähän asiaan, niin sitten tietäisi, että hei, näin mennään... olen käyttänyt lukion jotain vanhempaa [oppikirjaa], jopa peruskoulun, eri juttuja, olen käyttänyt nettiä, lakijuttuja.

(6 YTO)

2.Toimintaympäristön käytänteet: arvokuilut

- Tulos: ammatillisessa koulutuksessa ei ole selkeää toimintamallia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukselle. Toimintamallin puute on selvityksen keskeisin tulos ja se tuli esille niin kutsuttuina *arvokuiluina*.
- Arvokuiluilla viitataan siihen, että demokratia ja ihmisoikeudet tulevan kyllä mainituiksi tutkintojen perusteiden arvoperustassa, mutteivät ne juurikaan näy oppilaitosten tavassa perustella tai sanoittaa olemassa olevia käytäntöjä tai niiden tekemiä päätöksiä (esim. HOKS, yhteisöllinen opiskeluhuolto ja vastuulliset tuotantoketjut)

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen
toteutuminen vaatii demokratian ja
ihmisoikeuksien sanoittamista toiminnan taustalle,
jotta arvokuilu umpeutuu.

(Gretschel & Särkiluoto 2025, 6.)

3. Toimintaan motivointi - myös suuntautuen oppilaitosten ulkopuolelle

- Selvityksessä mukana olleet oppilaitokset suuntautuvat toiminnassaan hyvin vähän oppilaitosten ulkopuolelle demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyvissä teemoissa sillä tavoin, että opiskelijat olisivat olleet mukana osallistujina tai toimijoina
- Demokratia koetaan vaikeaksi sanoittaa ja ihmisoikeuskasvatuksessa helposti vain toistellaan ihmisoikeuksien olemassaoloa. Selvityksessä tuli esille muutamia esimerkkejä kuinka tarttua ajankohtaisiin asioihin.

”

Strategiaan kirjattu, että mahdollisimman paljon osallistetaan, niin tietyillä aloilla, jos on tullut haasteita, niin olemme järjestäneet kehittämisspäivän opiskelijoille ja opettajille. Yhdessä ratkomme ongelmia.

(14 jo)

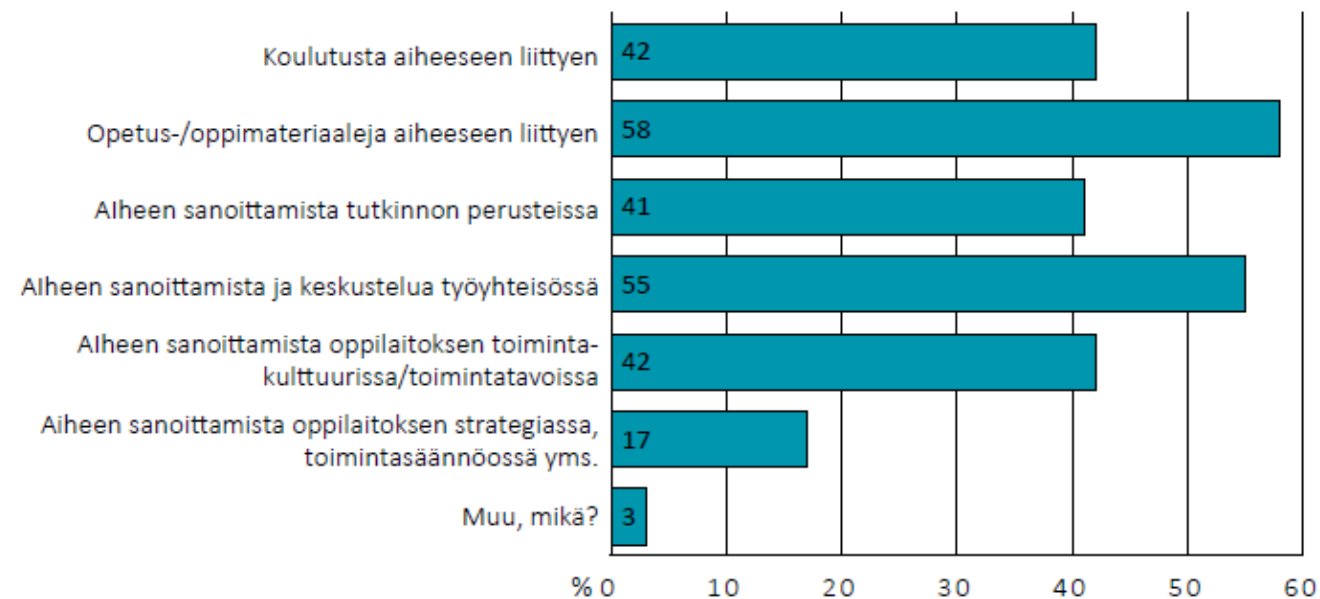

Vaikuttamisen päivillä tehdään porukalla esimerkiksi yhteisiä sääntöjä tai opiskelijat voivat esittää toiveita, millaisia esimerkkitoita opinnoissa tehdään.

(9 HK ope iok)

Tuen tarpeet: koulutusta, materiaaleja ja sanoittamista

Kuvio 3. Kyselyyn vastanneiden arvio siitä, mitä seuraavista heidän oppilaitoksessaan tulisi lisätä tai muuten kehittää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampia vaihtoehtoja.

Lähde: Gretschel, Anu & Särkiluoto, Viola (2025)

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen toimintakehys -hahmotelma

- Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kolme askelta
 - Opetuksen sisältö
 - Toimintaympäristö
 - Toimintaan motivointi
- ”Paperi”työt
 - Asiakirjasanoitukset, tavoitteiden asettelut
 - Oppi- ja opetusmateriaalit
- Osaamisen kasvattaminen (keskustelut, reflektointi)
 - Arjen tilanteiden ja mahdollisuuksien läpikäynti (toiminnallisuuden käynnistäminen)
 - Koulutukset

Kiitos huomiostanne ja yhteistyöstä!

